

“Salom” és “szalaam”: vezet-e út a közös ‘békéhez’?

*Héber, arab
és a sémi összehasonlító nyelvészet*

Biró Tamás

biro.tamas@btk.elte.hu, <http://birot.web.elte.hu>

2014. november 20.

Azonos nyelv-e a bibliai és a modern héber?

Egyenlőség,
1902. dec. 7.,
p. 8.

Kalocsa. Magyar-héber szótár tudtunkkal nincs. Héber-magyar szótárt Pollák Káim írta. Ha héber lapot akar járattatni, rendelje meg, Doktor ur, a »Haczefera« című, Varsóban megjelenő, politikai napilapot. Az első időben csak nehezen fogja megérteni. Ugy jártunk mi is; kik csak a bibliai, a középkori klasszikus és a rabbinikus héberséget ismertük. Annak a lapnak a hébersége elüt mind a háromtól. Valósággal duzzog a modernségtől, csupa új kifejezés, és a kifejezésben csak úgy dőzsöl a szecsesszionizmus. De megszokja majd, sőt meg is szereti. Végtére is, szükség van a nyelvújításra. Csupán csak Jezsajással, Halévivel, meg a responzumok nyelvvel politikai vezércikket, műkritikai tárczát nem írhatnak.

“Salom” és “szalaam”:

vezet-e út a közös ‘békéhez’?

Héber, arab és a sémi összehasonlító nyelvészet

Összehasonlító-történeti nyelvészet

-- hagyományos megközelítés, hagyományos módszertan --

- *Nyelv és nyelvek*, 10. fejezet.
- Kiinduló hipotézis: **családfamodell** -- *biológiai evolúció analógiája*
  - Kiinduló populáció beszél X nyelven.
  - Populáció kettéválik.
  - A különvált csoportok nyelve idővel elfejlődik egymástól Y és Z nyelvvé.
  - X nyelv rekonstruálható Y és Z nyelv hasonlóságai és különbségei alapján.
- Amit a hagyományos családfamodell nem/alig vesz figyelembe:
  - Nyelvcseré: **rokon nyelv** $\neq$ **rokon népesség** (pl. bolgárok).
  - A nyelvek a szétválásuk után is hathatnak egymásra.
  - Dialektusok léte a rekonstruált proto-nyelvben (ld. *hullámmodell*).

Összehasonlító-történeti nyelvészet

-- hagyományos megközelítés, hagyományos módszertan --

- Rekonstrukció a nyelv különböző szintjein (lexikon, fonológia, morfológia, szintaxis...)
- Példa: hangtan és lexikon/morfológia

	kl. arab	arámi	héber	ugariti	akkád	geez	*proto-sémi
'béke'	<i>salām, ʕamān</i>	<i>šlām</i>	<i>šālōm</i>	<i>šlm</i>	<i>šalāmu</i>	<i>salām, sənʔ</i>	< *šalām-u
'három'	<i>ṭalāṭa</i>	<i>tlātā(h)</i>	<i>šalōšā</i>	<i>ṭlt</i>	<i>šalāšat</i>	<i>šalastū</i>	< *ṭalāt-at
G participium	<i>qātil(un)</i>	<i>qātēl</i>	<i>qōtēl</i>	<i>qĀṭilu</i>	<i>qatilu(m)</i>	---	< *qātil(um)

- Szabályos hangmegfelelések:

- Arab [ā] ~ arámi [ā] ~ héber [ō]

Hipotézis: proto-sémi *ā > héber [ō]

Kánaáni hangtörvény

Házi feladat

Következő órára: olvasandó és házi feladat

1. Olvasandó: Dobos K.: *Sém fiaí*, pp. 133–163 (Ugariti, Fönícia, Ammon, Edom).

2. Proto-sémi [š] vagy [s]? (Bennett: *Comparative Semitic Linguistics*, 1998, p. 43, exercise 7)

- A <http://www.biot.hu/courses/2014-orzse/Bennett-Ex7.pdf> oldalon található táblázat tíz rokon szót tartalmaz akkádul, arabul és szírül (az arámi egy késő-ókori keresztény változata). Mindegyikben vastagon van szedve egy [š] (magyar s) vagy [s] (magyar sz) hang. Mi lehetett ezeknek a hangoknak a közös őse az egyes szavak közös ősében?
  1. Gyűjtse ki, hogy minek mi felel meg. Például az 1. sorban akkád š ~ szír š ~ arab s.
  2. Csoportosítsa ezeket: hány különböző megfelelési mintázatot talált?
  3. Melyik mintázatnak mi felelhetett meg a proto-sémi nyelvben? Több megoldás is lehetséges. Érveljen a megoldása mellett. Használja a *Nyelv és nyelvek*-ben olvasottakat.
- Megoldását küldje a biro.tamas@btk.elte.hu címre. **Határidő**: nov. 26., szerda dél (12:00).

Viszlát jövő csütörtökön!